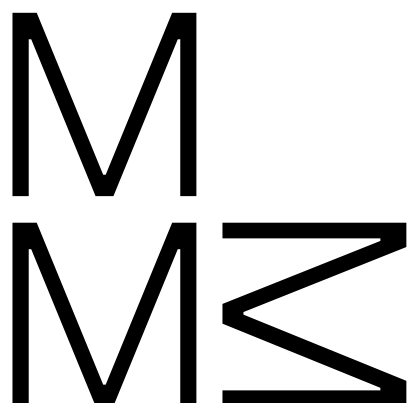

Zamek i twierdza Špilberk
trasa turystystyczna

Historia zamku

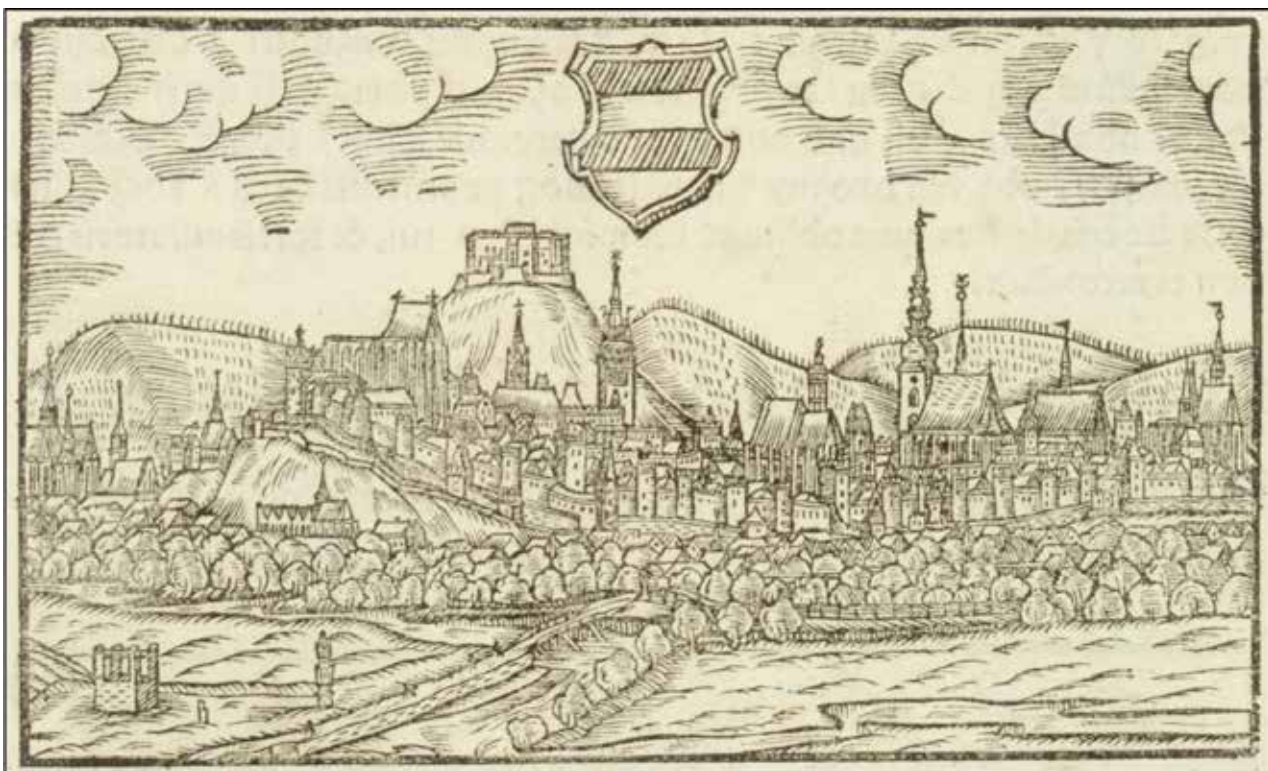
Muzeum města Brna

hrad Špilberk

Szanowni Państwo,
Witamy w Narodowym Zabytku Kultury, zamku i twierdzy Špilberk, siedzibie Muzeum Miasta Brno.

Špilberk od ponad siedmiu wieków jest nieodłączną dominantą miasta Brna a także symbolem władzy i cierpienia ludzkiego. W tym czasie był wielokrotnie przebudowywany oraz zmieniał swoją funkcję. Podczas naszej wycieczki w skrócie poznamy jego bogatą historię.

Jeżeli będą mieć Państwo jakieś pytania, teraz lub później, chętnie na nie odpowiem.

Najstarszy wizerunek Brna i Špilberka. JAN WILLENBERG. Brno. Widok z południowego wschodu. 1593. Ilustracje w książce Bartłomieja Paprockiego z Hlohól, Żwiérciadło stawnego Margrabstwa Morawskiego.

SIE????

Zamek zbudowany na najwyższym wzniesieniu Brna miał dla powstającego miasta przede wszystkim znaczenie strategiczne. Stanowił solidny punkt obronny, ponieważ uniemożliwiał nieprzyjacielowi zajęcie wzgórza i jego potencjalne wykorzystanie do ataku na miasto.

Pierwsza pisemna wzmianka o zamku pochodzi z 1277 roku, kiedy to czeski król i margrabia morawski, prawdopodobny założyciel zamku, Przemysł Ottokar II kazał poświęcić zamkową kaplicę św. Janowi Chrzcicielowi i powierzył ją w zarząd dubrawnickiego proboszcza Jindřicha. Jednak w

którym miejscu dokładnie znajdowała się owa kaplica na zamku nie zostało jeszcze z pewnością wykazane. Rok później na Špilberku odbyło się walne zgromadzenie królewskich stanów czeskich, któremu wprawdzie Przemysł Ottokar II nie przewodniczył osobiście, ale było prowadzone w uroczysty sposób. W 1279 r. nazwa Špilberk („Spilberch“) została po raz pierwszy udokumentowana (dla wzgórza), a następnie przeniesiona na zamek. O tym, jak prawdopodobnie zamek wyglądał w tym czasie, opowiemy sobie później.

PETR VAVREČKA, ALEŠ NAVRÁTIL. Špilberk jako siedziba margrabiów morawskich w XIV wieku. Widok z północnego wschodu. 2017

SIEDZIBA MARGRABIÓW MORAWSKICH

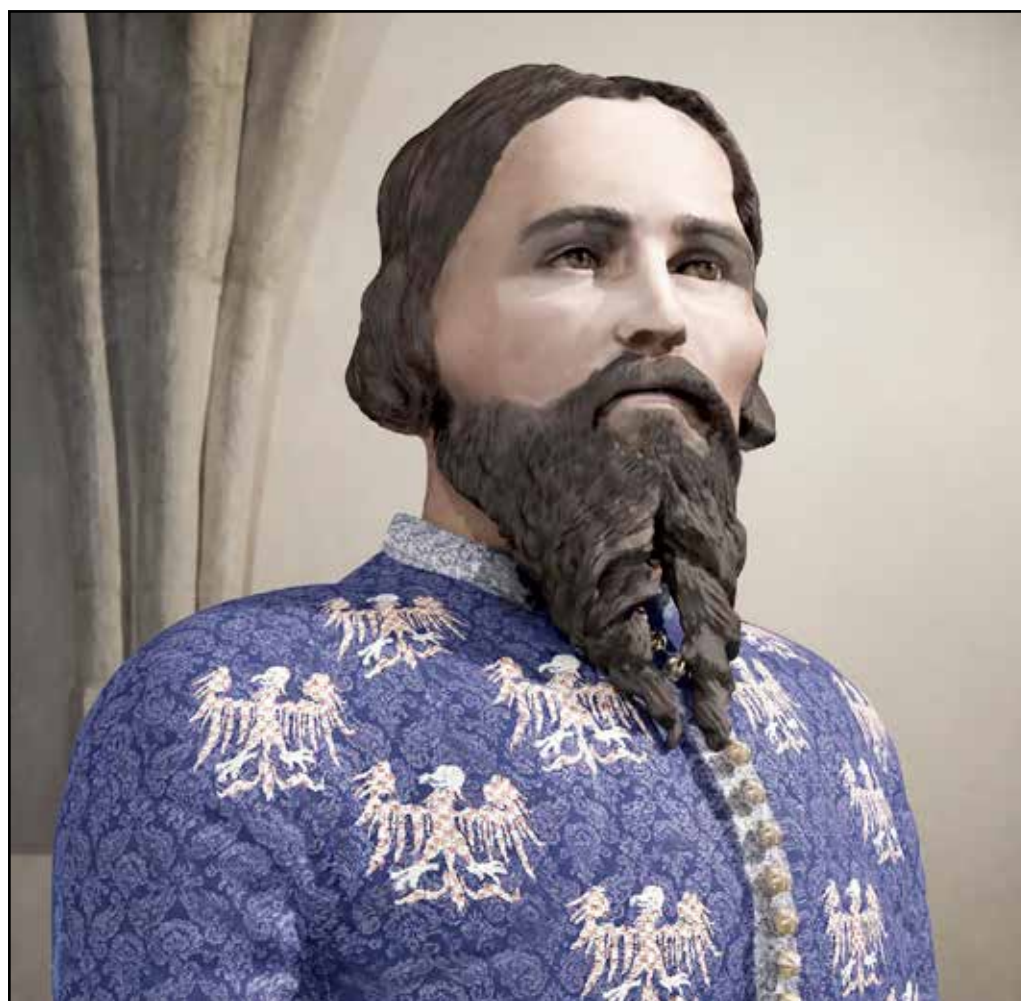
W XIV i na początku XV wieku Špilberk był siedzibą morawskich margrabiów z rodu Luksemburgów. Zarówno młodszego brata Karola IV Jana Jindřicha a zwłaszcza jego syna Jošta Luksemburskiego (Morawskiego), który przebywał na zamku aż do swej śmierci w 1411 roku. Jošt był jednym z najważniejszych morawskich polityków, ponieważ w ramach swojej kariery sięgnął aż po tytuł króla rzymskiego. Po wygaśnięciu linii margrabiów luksemburskich w 1411 r. zamek zaczął pełnić funkcję twierdzy wojskowej administrowanej przez burgrabiów, która odegrała niebagatelną rolę

również w wojnach husyckich, a dokładnie pomiędzy czeskim królem Jerzym z Podiebradów a węgierskim królem Maciejem Korwinem. W kolejnych latach malało nie tylko militarne znaczenie zamku, lecz także zainteresowanie władców jego utrzymaniem. W 1560 roku Špilberk przeszedł na własność miasta Brno. Zamek był zarządzany przez urzędnika miejskiego i znajdował się w nim niewielki garnizon wojskowy. Z powodu złego stanu, w jakim znajdował się zamek, doszło nawet do jego splotnięcia w 1578 roku.

i Więcej o Joście Luksemburskim i najstarszej historii Špilberka można dowiedzieć się z wystawy „**OD ZAMKU DO TWIERDZY**”.

Częściowo odstonięte fundamenty średniowiecznego zamku – okrągłej wieży.

Komputerowa wizualizacja postaci Jošta Lucemburskiego, którą można zobaczyć na wystawie „Od zamku do twierdzy”.

TWIERDZA NAZIEMNA

Kluczową rolę odegrał Špilberk podczas Wojny Trzydziestoletniej. Ponieważ niektórzy przedstawiciele stanów morawskich przyłączyli się do czeskiego powstania stanów, część z nich za karę została uwięziona właśnie tutaj, na zamku. W rezultacie zamek został w 1621 roku skonfiskowany miastu przez Ferdynanda II (1578–1637). Latem roku 1645 Špilberk, pod dowództwem **Jakuba Jerzego Ogilvy** (1605–1661), pomimo swej słabej kondycji wytrzymał trzymiesięczne oblężenie wielokrotnej przewagi szwedzkiej i w ten sposób wniósł znaczący wkład w przełom wojny.

Cesarz zdawał sobie sprawę ze strategicznego znaczenia Špilberka i dlatego zainwestował znaczne środki w jego odbudowę. W ciągu następnych stu lat zamek był stopniowo przebudowywany na potężną barokową fortecę pod kierownictwem inżyniera wojskowego Pierre'a Philippe'a Bechade de Rochepina. W latach 40. XVIII wieku w dwie boczne fosy zamkowe wbudowano kazamaty, które za panowania cesarza Józefa II (panował w latach 1780–1790) przeszły do historii jako jedno z najsurowszych

więzień monarchii habsburskiej. W połowie XVIII wieku odbywał na Špilberku (nie w kazamatach, lecz w budynku stojącym w tylnej fosie) karę dożywocia pułkownik Franz von Trenck, podczas której też zmarł w tutejszym więzieniu.

Choć tutejsze więzienie przeznaczone było przede wszystkim dla więźniów kryminalnych skazanych na wiele lat więzienia i dożywotniego pozbawienia wolności, to od lat 90. XVIII wieku przywożono tu także więźniów, których moglibyśmy nazwać politycznymi. Jesienią 1795 roku było to łącznie 15 tzw. jakobinów węgierskich na czele z Ferencem Kazinczym. Faktyczny koniec twierdzy nastąpił podczas drugiej wizyty cesarza Napoleona I Bonaparte (1769–1821) i późniejszej okupacji miasta Brna w 1809 roku. Napoleon rozkazał wtedy francuskim saperom zniszczyć strategiczne części Špilberka: kilka bastionów (m.in. Południowozachodni), zasypać tutejszą studnię i zniszczyć zbrojownię, która stała na dużym dziedzińcu. Špilberk został wówczas w roku 1820 oficjalnie pozbawiony statusu twierdzy.

HIERONYMUS BENNO BAYER, HANS JÖRG ZEISER. Obłężenie Brna przez Szwedów. 1645–1646. Płaskorzeźba. Oryginał jest wystawiony w ekspozycji Brno na Špilberku.

Herb Jerzego Jakuba Ogilvy na dużym dziedzińcu zamku Špilberk.

i Więcej na temat oblężenia Brna przez wojska szwedzkie można się dowiedzieć podczas trasy turystycznej „**BASTION - FORTYFIKACJA**”.

i Więcej o więzienictwie na Špilberku można dowiedzieć się podczas trasy turystycznej „**KAZAMATY - WIĘZIENIE**”.

WIĘZIENIE NARODÓW

W tym samym roku dawna twierdza została przekazana administracji cywilnej i przez ponad trzydzieści kolejnych lat służyła celom więziennym. Wśród pierwszych więźniów (możemy ich nazwać politycznymi) byli na początku lat 20. XIX w. tzw. włóscy karbonariusze oraz członkowie ruchu Młode Włochy. Chyba najśłynniejszym z nich był poeta Silvio Pellico, który po zwolnieniu opisał swoje wspomnienia z tutejszego więzienia w książce „Moje więzienia”.

Najliczniejszą grupę narodową (prawie 200 mężczyzn) stanowili polscy rewolucjoniści, zwłaszcza uczestnicy powstania krakowskiego przeciwko rządowi austriackim w 1846 roku. Jeden z nich, Henryk Bogdański, podobnie jak Pellico, swoje doświadczenia z lochów Špilberka opisał w książce „Polski rewolucjonista na Špilberku”.

Jeszcze przed zlikwidowaniem więzienia cywilnego przez cesarza Franciszka Józefa I w 1855 r., w jednej z cel przebywał znany zbrodniarz Václav Babinský.

Italský básník, uvězněný na Špilberku v Brně od 10. dubna 1822 do 1. srpna 1830.
Poeta italiano, incarcerato allo Spielberg in Brno dal 10 aprile 1822 fino al primo agosto 1830.

Silvio Pellico. Poczťówka z lat 20. XX wieku.

Špilberk podczas uwięzienia Silvio Pellica. J. V. REIN. Widok z Františkova na Špilberk. W latach 1820-1850. (Morawská Biblioteka Regionalna).

Więcej o więziennictwie na Špilberku można dowiedzieć się z wystawy „**ŠPILBERK – WIĘZIENIE NARODÓW**”.

#hradspilberk
#vilatugendhat
#meninskabrana
#arnoldovavila

 @Muzeum mesta Brna
@Spilberkzije
 @hrad.spilberk

KOSZARY KILKU ARMII

W ciągu kolejnych prawie stu lat (1858–1960) Špilberk został ponownie zajęty przez wojsko. Pełnił funkcję koszar o pojemności około 500 żołnierzy dla kilku armii: austro-węgierskiej, czechosłowackiej, niemieckiej a po II wojnie światowej ponownie czechosłowackiej.

W 1862 r. Špilberk przeszedł na własność miasta Brno a na jego zboczach założono park publiczny.

Niewątpliwie jednym z ważniejszych wydarzeń w tym czasie było w 1880 roku otwarcie dla zwiedzających szpilberskich kazamat oraz wieży widokowej. Dzięki temu kazamaty stały się po dziś dzień nie tylko najczęściej odwiedzaną częścią zamku, ale

także nieprzerwanie najstarszym punktem wycieczki z przewodnikiem po terenie miasta Brna.

W latach pierwszej, a zwłaszcza na początku drugiej wojny światowej, zamek ponownie służył celom więziennym. W latach 1939–1941 został w znacznej mierze przebudowany na koszary Wehrmachtu (niemieckich sił zbrojnych). Špilberk prezentował się jako morawskie falcgrabstwo margrabiów barbarosowego typu lub jako siedzibę rycerzy niemieckich: wzorów dla niemieckich żołnierzy. Niektóre elementy z tego okresu po dziś dzień widoczne są na zamku.

Špilberk jako koszary armii austro-węgierskiej. JOSEF KUNZFELD. Špilberk. Widok na skrzydło wschodnie zamku. 1907

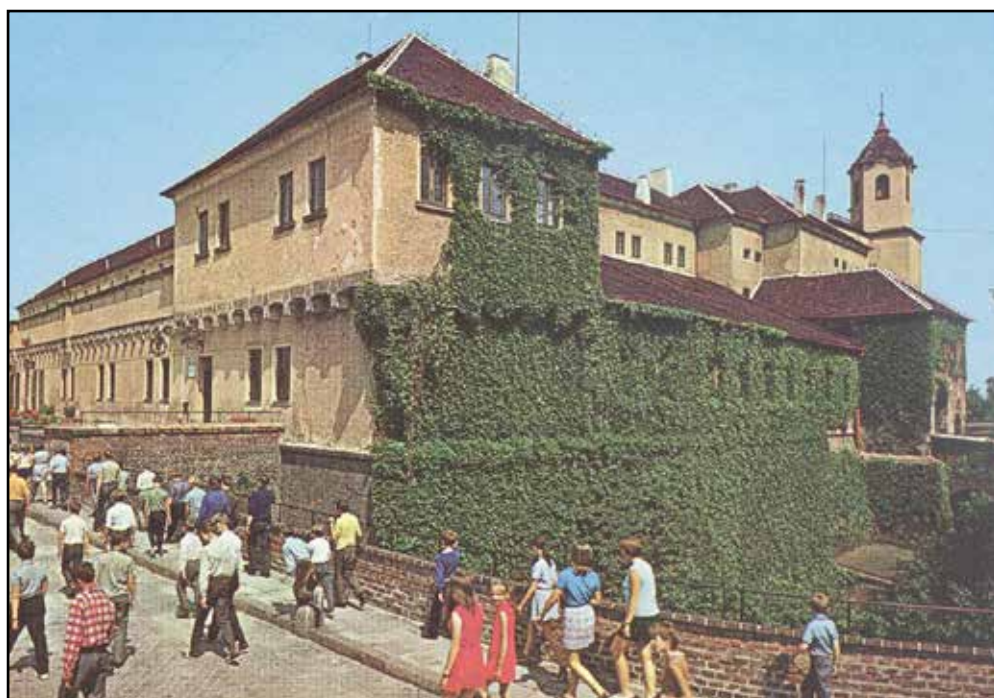

Špilberk jako koszary niemieckiego Wehrmachtu. HERBERT ORTH (?). Špilberk. Widok na skrzydło wschodnie zamku. Około 1941 r.

MUZEUM MIASTA BRNA I NARODOWY ZABYTEK KULTURY

Po II wojnie światowej Špilberk był użytkowany przez armię czechosłowacką. W 1960 roku na zamek przenosi się Muzeum Miasta Brna i instaluje swoją pierwszą wystawę, w tym samym roku, w którym Špilberk stał się narodowym zabytkiem kultury – 1962. Od lat 60. XX wieku na Špilberku prowadzono dalsze przebudowy budynków, głównie na potrzeby muzeum. Chodziło także o usu-

nięcie większości niemieckich modyfikacji z okresu II wojny światowej. Od lat 80-tych trwa generalny remont Špilberka. Jego przedostatnią część zakończono w 2020 roku naprawą i udostępnieniem dawnych zbiorników wody we wschodnim bastionie, gdzie zainstalowano ekspozycję „Świątynia Kamienia”.

Špilberk jest od 1960 roku siedzibą Muzeum Miasta Brna. Pocztaówka z lat 60. XX wieku.

1. MOST

W tym momencie znajdujemy się na moście, który został zbudowany w XVIII wieku, kiedy Špilberk rozrastał się w potężną barokową fortecę. Jego budowie przyświecał przede wszystkim praktyczny punkt widzenia. Celem było łatwe przenoszenie ciężkiej artylerii ze zbrojowni, która stała na dużym dziedzińcu, na mury i z powrotem.

W tym czasie powstał budynek po Państwa lewej stronie ❶, w którym znajdowało się mieszkanie komendanta twierdzy. W średniowieczu istniało tutaj ogrodzenie z murem. Z tego okresu zachowała się kamienna strzelnica ❷. W czasie II wojny światowej pomieszczenia zamieniono na jadalnię dla podoficerów miejscowego garnizonu. W 60. latach wg projektu inż. arch. Kamila Fuchsa jadalnię zaadaptowano na restaurację i winiarnię dla państwowej firmy Interhotel Brno.

Oficina ❸ po Państwa prawej stronie pochodzi z XVIII wieku i zamieszkiwał tutaj szpilberski wikary.

Most został zbudowany na miejscu pierwotnego mostu drewnianego (zwodzonego). Wskazują na to belki, które znajdują się w górnej części wjazdu. Zainstalowano je tutaj podczas przebudowy zamku na potrzeby Wehrmachtu w latach 40. XX wieku, aby podkreślić średniowieczny charakter Špilberka. W tym czasie nad bramą umieszczono powtórnie wapieniowy herb ❹ z początku XVIII wieku, który symbolizuje zjednoczenie Czech i Moraw pod panowaniem Habsburgów. Jest to austriacki dwugłowy cesarski orzeł, który trzyma w szponach symbole władzy: berło i miecz. Na napierśniku herby Czech (lew) i Moraw (orzeł jednogłowy).

Austriacki cesarski orzeł na fasadzie głównej bramy zamku.

2. GŁÓWNA BRAMA ZAMKOWA

Teraz przejdziemy przez główną bramę zamkową. Pochodzi ze średniowiecza a w późniejszych latach była modyfikowana. Obecny wygląd pochodzi z lat 40. XX wieku.

Po Państwa lewej stronie można zobaczyć tzw. SEDILIA ❶, pochodzące z XIII wieku

i przypominające o najstarszej historii zamku. Są to nisze w murze, które mogły służyć do odpoczynku mieszkańców zamkowej. Wykonane są z wapienia krynoidowego – typowego budulca miasta Brna już od średniowiecza. Wydobywano go na Stránskiej Skale. Podczas zwiedzania zobaczymy ten rodzaj wapienia jeszcze w kilku miejscach.

3. MAŁY DZIEDZINIEC

Stoimy na małym dziedzińcu. Średniowieczny zamek miał tylko jeden duży dziedziniec z imponującymi wymiarami 93 x 53 metry. Zbudowany był na planie prostokąta i dostępny z dwóch stron. Od wschodu, czyli od miasta, chroniła go masywna czworoboczna wieża ❶, tzw. donjon (wieża mieszkalna) o wymiarach 14 x 13 metrów a od zachodu okrągła wieża, której średnica wynosiła 15 metrów (z murem grubości aż 3,5 m), która się nie zachowała. Wschodnia część zamku, którą zwiedzimy, miała pełnić funkcje

mieszkalne i reprezentacyjne a zachodnia z kolei pełniła funkcje użytkowe i gospodarcze.

Tzw. środkowe skrzydło ❷, które widzą Państwo za mną, zostało zbudowane dopiero w latach 30. XIX wieku. Jego budowa związana jest z likwidacją więzienia w kazamatach. Postanowiono wówczas wybudować nowe skrzydło w górnej części zamku, co miało zwiększyć pojemność górnego więzienia.

4. WSCHODNIE SKRZYDŁO

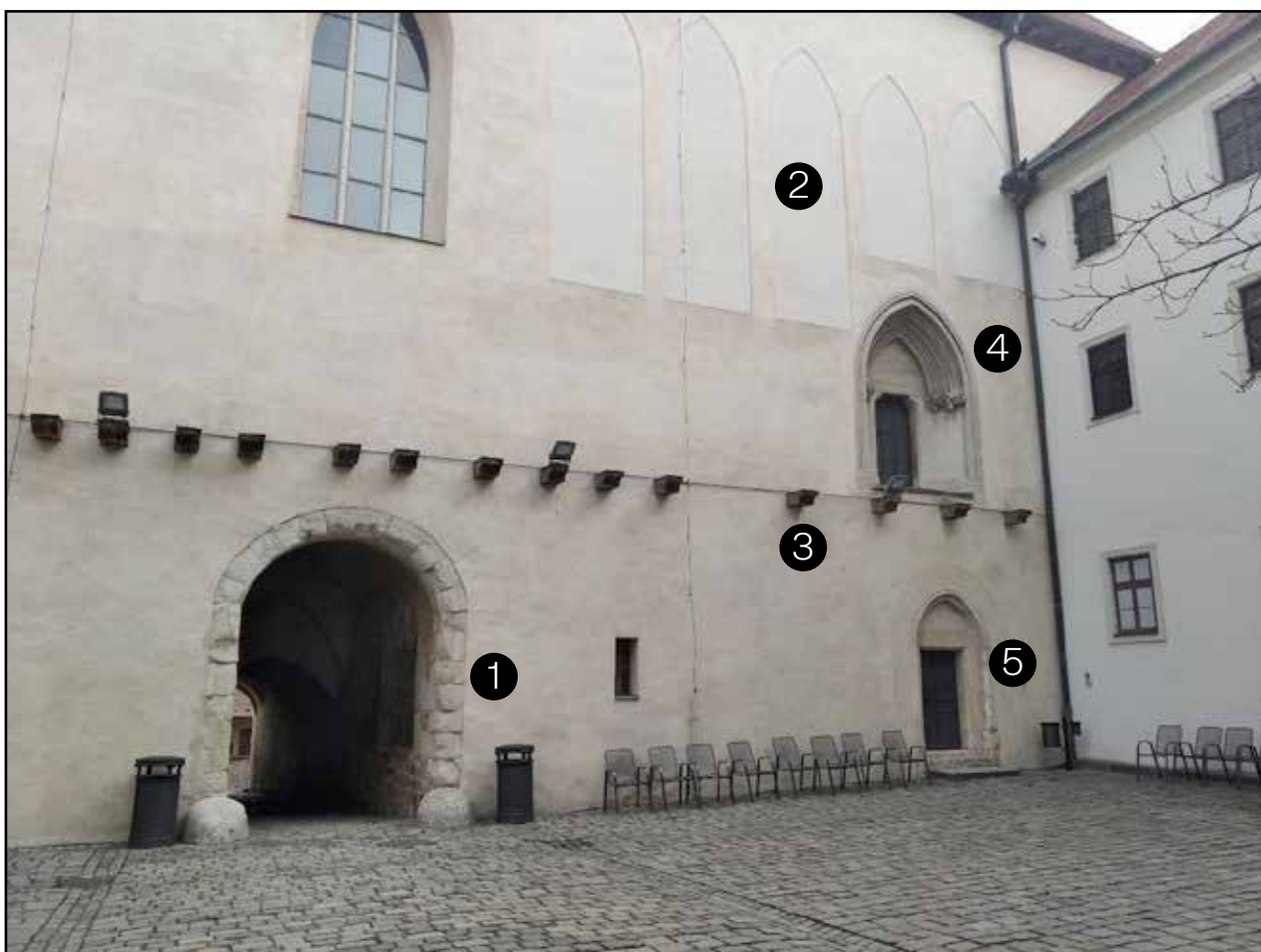
Skrzydło wschodnie Špilberka to jedyna w dużym stopniu zachowana część gotyckiego zamku. W pozostałych skrzydłach do dziś zachowały się jedynie mury obronne zamku.

Na szczególną uwagę zasługuje oryginalny gotycki wjazd do zamku ❶. Obecny wygląd skrzydła wschodniego jest wynikiem renowacji zabytków w latach 1999-2000, kiedy to „przywrócono” mu gotycki wygląd.

Zarysowane okna w elewacji ❷ pokazują położenie oryginalnych okien, drewniane belki ❸ wskazują przebieg oryginal-

nej drewnianej galerii. Z galerii wchodziło się przez wspinały portal ❹, ponownie z wapienia krynoidowego, do głównego pomieszczenia reprezentacyjnego zamku. Częściowo odstępiony portal ❺ na parterze zamku prowadzi do tzw. sali gotyckiej, którą wkrótce zwiedzimy.

Do sali wchodzimy przez portal o łamanym, cofającym się łuku. Jego część południowa (prawa) jest oryginalna, reszta portalu została dodana niedawno. Pomieszczenie obecnie jest wykorzystywane do krótkoterminowych wystaw Muzeum Miasta Brna.

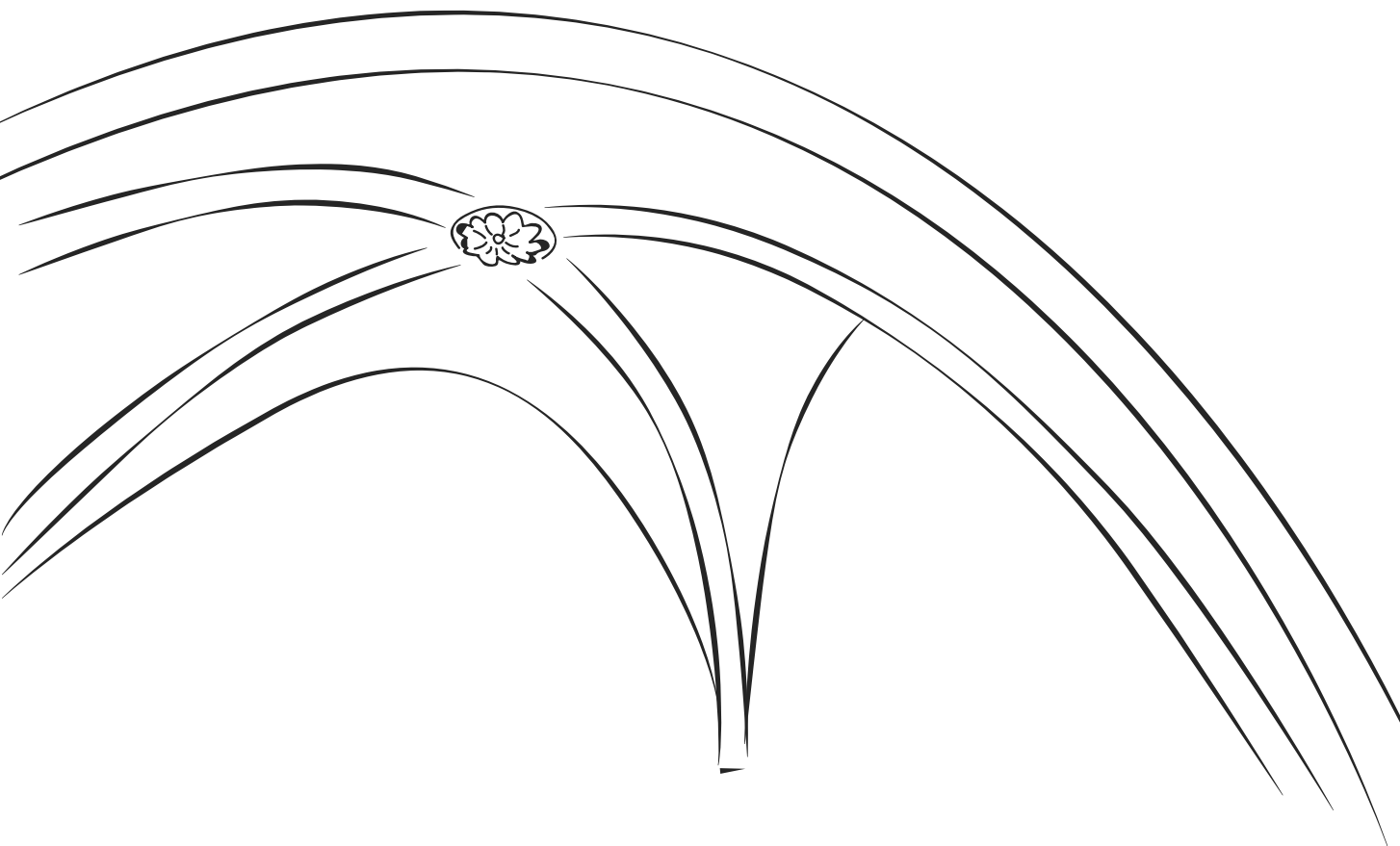

5. SALA GOTYCKA

Tzw. sala gotycka należy do najstarszych części zamku i jest jednym z nielicznych pomieszczeń, które zachowały się w niemal nienaruszonej formie.

Całe pomieszczenie powstało podczas budowy zamku, gdzieś w połowie XIII wieku. Sala podzielona jest na dwie części podwójnymi arkadami z centralnym filarem nośnym. W głównej części nad nami widnieje oryginalne sklepienie krzyżowo-żebrowe ❶, zakończone ryglami ❷, pokryte płaskorzeźbą winorośli i liści dębu. Przed nami zobaczymy nowoczesne nisze ❸ (wnęki w murze), w których prawdopodobnie znajdowały się kamienne ławki. Wygląd oryginalnych okien przypomina pełny parapet i okna ze sztucznie podświetlonymi płytami

marmurowymi. Na podłodze widzimy repliki płytek. Do pomieszczenia obecnie wchodzi się przez oryginalny gotycki portal. Na temat pierwotnego sposobu użytkowania pomieszczenia nie wiemy praktycznie nic. Jedną z możliwości interpretacyjnych jest kaplica dla mieszkańców zamku. W okresie barokowej twierdzy (w XVIII wieku, kiedy na Špilberku był więziony np. Franz von Trenck), pomieszczenia zostały przebudowane na kuchnię dla załogi. W XIX i na początku XX wieku znajdowała się tu jadłodajnia dla miejscowego garnizonu. W latach 1928–1939 pomieszczenie to wykorzystywała armia czechosłowacka, która utworzyła tutaj ekspozycję tzw. Muzeum Ruchu Oporu (muzeum legionowe).

6. WIEŻA CZWOROBOCZNA

Czworoboczna wieża była ważną częścią systemu obronnego ówczesnego średnio-wiecznego zamku Špilberk. Prostokątna budowla o wymiarach 13×14 metrów chroniła wschodnią bramę wjazdową do zamku i jednocześnie dzięki mocnym murom mogła służyć jako ostatnie schronienie obrońców zamku. Pierwotnie na konstrukcję wieży składało się kilka pięter więc pomieszczenia, praktycznie bez okien, mogły wyglądać bardzo ponuro. Jednak bezpieczeństwo mieszkańców Špilberka wymagało takiego rozwiązania.

Podczas barokowej przebudowy warowni szukano praktycznego wykorzystania ciemnych pomieszczeń o niezwykle grubych ścianach. Ostatecznie podjęto decyzję o budowie cel więziennych przeznaczonych do odbywania kary przez żołnierzy koszar Špilberk. Do tego samego celu służyły owe pomieszczenia również w latach 1939-1940, kiedy władzę nad Špilberkiem przejął Wehrmacht i członkowie gestapo. Cele w dawnej czworobocznej wieży służyły jako izolatki dla zatrzymanych osób, które trzeba było odseparować od pozostałych więźniów.

Podczas przebudowy wschodniego skrzydła zamku w latach 1999-2000 postanowiono częściowo przywrócić pierwotną funkcję wieży obronnej. W celu podkreślenia monumentalnej otwartej przestrzeni budowli usunięto barokowe podłogi na poszczególnych piętrach. Dla wzmocnienia niekompletnego średniowiecznego muru obronnego wykorzystano ciekawy współczesny element, a mianowicie dobudowano ceglane pasy w kształcie łuku parabolicznego ❶ symbolicznie nawiązującego do konstrukcji pawilonu A na targach brneńskich.

Dziś wewnątrz czworobocznej wieży sprawia wrażenie dobrze zabezpieczonego „pudełka na biżuterię” i dlatego jest wykorzystywane do prezentacji cennych przedmiotów muzealnej kolekcji.

Na podłodze znajduje się mapa królestwa czeskiego i innych terenów kontrolowanych przez Przemysła Ottokara II ❷. Na froncie znajdują się osobiste insygnia monarchy. Poszczególne kraje oznaczone są symbolami narodowymi: Kraina, Karyntia, Styria, Austria, Morawy i Czechy.

Trzy są puste. Cheb, Vindická Marka i miasto Pordenone. Powód jest taki, że według heraldyków, z okresu Przemysła Ottokara II z tych terenów nie są znane kolorowe herby. Mapa położona jest w orientacji południowej, czyli, zgodnie z ówczesnym zwyczajem, na Rzym. Orientacja map „północ w górę” pojawia się w Europie dopiero wraz z rozpowszechnieniem kompasu w XIV wieku.

Artystyczne przedstawienie symboli panowania Przemysła Ottokara II inspirowane tzw. klejnotami herbowymi monarchy.

Kraina

Karyntia

Styria

Austria

Morawy

Czechy

Na ścianie czworobocznej wieży można zobaczyć jeden z interesujących eksponatów zbiorów muzealnych. Jest to jednogłowy orzeł morawski z pierwszej połowy XVIII wieku. Wyrzeźbiony został z drewna lipowego i posiada ciekawe rozwiązanie konstrukcyjne, gdzie odpowiednią wielkość tułowia orła uzyskano przez specjalne złożenie drewnianych elementów. Skrzydła są połączone u nasady ramion systemem klinów i śrub.

Ze sposobu użycia kolorów można sądzić, że pochodzi z wnętrza któregoś z ważnych brneńskich budynków.

Artefakt został odrestaurowany w 2008 roku przez konserwatora zabytków Muzeum Miasta Brna Jindřicha Jurčę.

Morawski orzeł jednogłowy

7. BUDOWLA NAD WJAZDEM

Pierwotnej funkcji nadbudowy nad wschodnią bramą do zamku nie udało się ustalić ani ze źródeł pisanych, ani podczas badań budowlano-historycznych. Jest jednak bardzo prawdopodobne, że przestrzeń została podzielona na kilka pięter. Jedną z hipotez rozważa wykorzystanie sali w takiej jak dziś otwartej formie, bez podziału poziomego. Istnieje teoria, że w jednym z etapów budowania średniowiecznego zamku, tutaj znajdowała się kaplica zamkowa. Może na to wskazywać podłużny kształt pomieszczenia, gdzie domniemany ołtarz byłby skierowany na wschód, co jest jednym z warunków budowy chrześcijańskiego sanktuarium. Niemniej jednak na terenie średniowiecznych zamków, które często stały na eksponowanych miejscach, ich

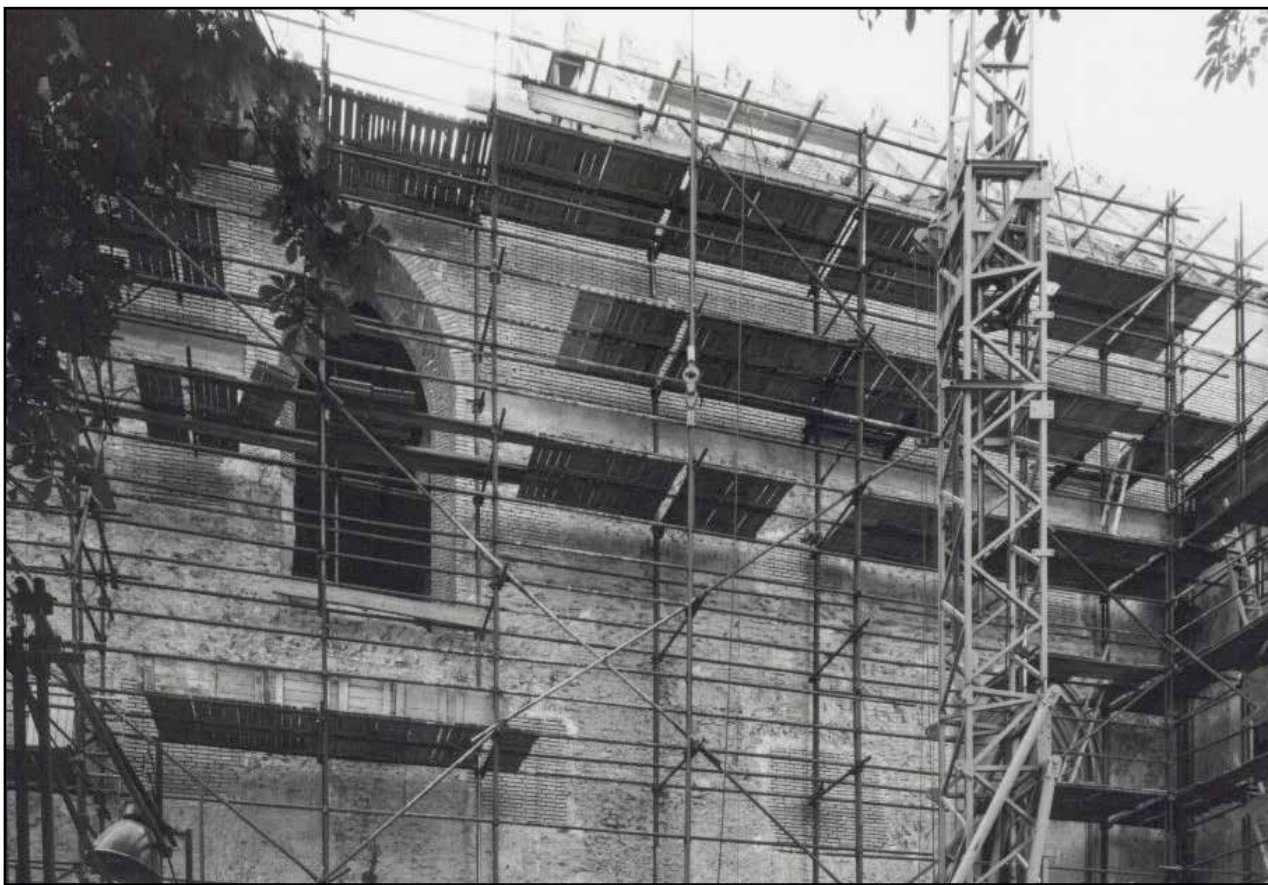
budowniczość czasem nie mieli możliwości położenia kaplicy w prawidłowej orientacji. Dlatego kościół otrzymał zezwolenie na odejście od nakazanego schematu w takim wypadku. Nie możemy zatem ani potwierdzić, ani obalić hipotezy o sakralnym miejscu w bezpośrednim odniesieniu do czworobocznej wieży.

O kaplicy wspomina również najstarszy zachowany dokument dotyczący zamku Špilberk, datowany na 4 września 1277 r. i wydany przez Przemysła Ottokara II w Pradze, który mówi:

„... żeby nasza brneńska kaplica, którą zbudowaliśmy i poleciliśmy poświęcić ku czci błogostawionego Jana Chrzciciela...”

Podczas odbudowy w zasypanym sklepieniu znaleziono rygiel ❶, który jest tutaj zamurowany. Pierwotnie przestrzeń stropowa

mogła kończyć się sklepieniem krzyżowym, podobnie jak w sali gotyckiej, którą zwiedzieliśmy.

Widok wschodniego skrzydła zamku w trakcie remontu z małego dziedzińca. Fotografia z drugiej połowy lat 90 XX wieku.

8. KAPLICA KRÓLEWSKA

Tak zwana „kaplica królewska” to kluczowe pomieszczenie skrzydła wschodniego. Pierwotnie sklepienie było dwoma nierównej wielkości polami sklepienia krzyżowego i oświetlone wysokimi oknami z charakterystycznym łamanym łukiem. Z małego dziedzińca widać niezwykle bogato zdobiony portal wejściowy do pomieszczenia, do którego z dziedzińca wchodziło się przez drewniany ganek zaznaczony na murze. Całe to pomieszczenie ma dziś w zasadzie dwie interpretacje funkcjonalne. Albo była to główna sala posiedzeń, w której ówczesny władca lub jego zastępca udzielał audiencji, albo faktycznie była to główna kaplica zamku pod wezwaniem św.

Jana Chrzciciela.

Podczas renowacji zamku w latach 1997-2000 postanowiono wyeksponować zachowane fragmenty średniowiecznego muru oraz uzupełnić brakujące elementy budowlane do formy wspomnianej kaplicy. W południowej części pomieszczenia wbudowano chór **1**, który zakrywa wczesnogotyckie okno z wgłębionymi w murze siedziskami **2**. Zrekonstruowano również arkady z sediliami **3** na dłuższych ścianach sali. Sklepienie nie zostało dobudowane, w ten sposób przestrzeń otwiera się pionowo na kratownicę belkową **4** i potęguje wrażenie najbardziej monumentalnego pomieszczenia na zamku Špilberk.

Pomimo, że nie znamy dokładnie pierwotnego wyglądu ani funkcji sali, jest prawdopodobne, że pomieszczenie to należało do luksusowej części średniowiecznego zamku, służącej do celów reprezentacyjnych jego właścicieli. Niewątpliwie spędzali tutaj czas królowie czescy i margrabiowie morawscy, tacy jak Jan Jindřich, jego syn Jošt, Prze-

mystł Ottokar II czy Karol IV ze swoją pierwszą żoną Blanką z Valois, którą do Brna wygnała nieprzychylna teściowa. Nie można obecnie rozstrzygnąć, czy w tej części Špilberka modlili się, czy też przyjmowali gości, jednak z zachowanych pozostałości gotyckiej architektury skrzydła wschodniego do dziś emanuje królewski splendor.

Pomieszczenie kaplicy królewskiej po przebudowie na potrzeby Wehrmachtu w latach 1939-1941.

WITRAŻE W SKRZYDLE WSCHODNIM ZAMKU

Ukoronowaniem remontu najstarszej części zamku Špilberk, czyli skrzydła wschodniego, była w 2003 roku instalacją nowych witraży według projektu artystycznego **Stanislava Libenskigo** i **Jaroslavy Brychtovej**.

Nie był to klasyczny wielobarwny witraż, w którym poszczególne szyby są oddzielone metalem, ale każde okno jest w odcieniach jednego koloru. Tafla szkła ołowianego została zabarwiona tlenkami o niezwykłych złocistych tonach, aby efekt końcowy odpowiadał randze tego zabyt-

kowego miejsca. Szkło następnie było szlifowane, polerowane i precyzyjnie dopasowane do odpowiednich formatów. Podobną pracę można zobaczyć w kraju jedynie w kaplicy św. Wacława w bazylice św. Wita oraz w gotyckiej kaplicy w Horszowskim Tynie. Była to ostatnia realizacja znanego artysty szkła Stanislava Libenskigo, której odstonięcia niestety się nie dożył. Dokończenie zamówienia dla Špilberka przejęła jego żona Jaroslava Brychtová.

9. SALONIK RENESANSOWY

Pomieszczenie powstało podczas remontu wschodniego skrzydła zamku przeprowadzonej w latach 1994-2000. Swoją nazwę „salonik renesansowy” otrzymał od zachowanego okna renesansowego, które zresztą jest jedynym zachowanym oknem tego typu na zamku. Zobaczmy je z zewnątrz. Ory-

ginalnymi elementami są ościeże wykuszu okiennego oraz inskrypcje ❶ we wnęcie okiennej ❷. Wszystkie pozostałe części sali, łącznie z drewnianym stropem ❸ oraz drewnianymi i szklanymi elementami okien ❹ to nowoczesne konstrukcje wykonane w duchu stylu renesansowego.

OBRAZY W SALONIKU RENESANSOWYM

Na prawej ścianie

- portrety cesarzy **Józefa I** i **Karola VI**

Ich autorem jest malarz **Simone Gionima (1655–1731)**.

Portrety cesarzy Józefa I i Karola VI namalowane przez Gionimę na zlecenie rady miasta Brna były przeznaczone do wystroju sali posiedzeń brneńskiego ratusza

Józef I
(1678 – 1711)

był cesarzem tylko przez sześć lat – w latach 1705-1711. Za jego rządów w pełnym toku trwała wojna o sukcesję hiszpańską, spowodowana sporem o następcę na hiszpańskim tronie po wygaśnięciu hiszpańskiej linii Habsburgów w 1700 roku. Obraz Józefa I ukończono w 1709 r., a na początku kwietnia 1711 z jego ramy samoistnie odpadł symbol jabłka z korony cesarskiej. Mieszkańcy Brna zapamiętali to wydarzenie jako tragiczną przepowiednię, gdyż 17 kwietnia 1711 r. cesarz zmarł w Wiedniu na ospę.

Karol VI
(1685-1740)

był młodszym bratem Józefa I i zastąpił go po jego śmierci na tronie cesarza rzymsko-niemieckiego. Był też królem Czech, Węgier, margrabią Moraw itd. **Za panowania Karola VI studnia zamkowa na Špilberku została pogłębiona do głębokości 112 metrów**, przez co stała się jedną z najgłębszych na ziemiach czeskich. Po ukończeniu studni zakończono przebudowę Špilberka w potężną barokową fortecę (cytadelę) chronioną całym systemem bastionów, kurtyn i wysuniętych fortyfikacji.

Józef I

Karol VI

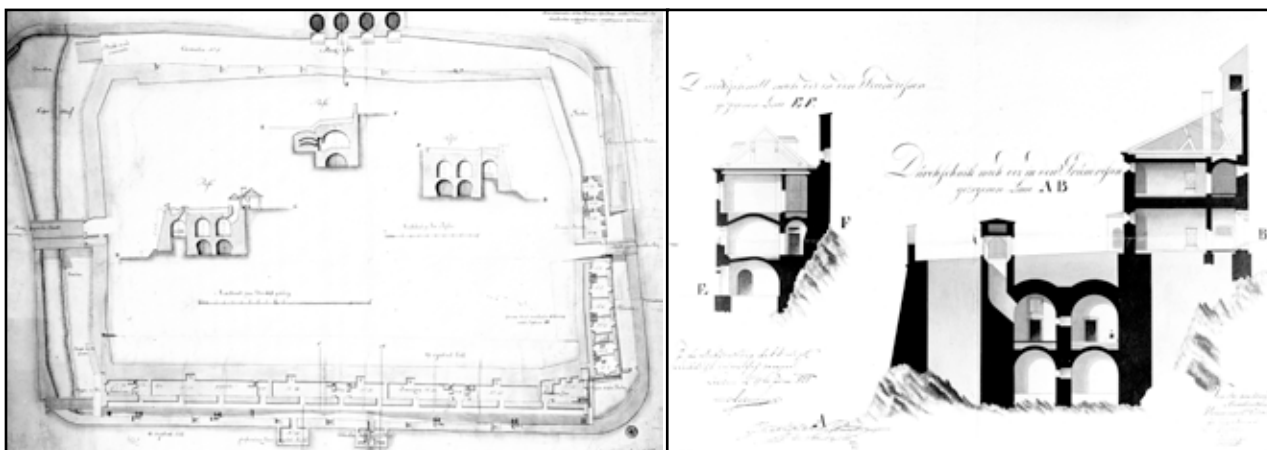
Ściana lewa

- portrety Marii Teresy i Józefa II

Autor nieznanymy.

Wejście do kazamat północnych.

Maria Teresa (1717 - 1780)

jedyna rządząca królowa Czech, poślubiona księciu Franciszkowi Stefanowi Lotaryńskiemu, koronowanym przez cesarza rzymsko-niemieckiego w 1745 r. (dzięki czemu Maria Teresa nazywana jest cesarzową). Na początku panowania Marii Teresy Špilberk i Brno po stu latach ponownie stanęły w obliczu realnej groźby wojny. Prusacy zajęli wówczas Ołomuniec i oblegali Brno wraz ze Špilberkiem, ale na szczęście nie podjęli próby bezpośredniego ataku na dobrze ufortyfikowane miasto i twierdzę i wycofali się w kwietniu 1742 roku. Na Špilberk przybył wtedy Arcyksiążę Karol Lotaryński a po jego inspekcji zdecydował, że na twierdzy zostaną zbudowane **kazamaty** jako schronienie dla garnizonu i magazyn sprzętu wojskowego. Do tej decyzji przychyliła się również Maria Teresa.

Niezwykłym wydarzeniem była późniejsza wizyta cesarzowej Marii Teresy i cesarza Franciszka Stefana Lotaryńskiego, która miała miejsce w Brnie w 1748 roku. Para cesarska zatrzymała się w pałacu Dietrichsteinów na Targu Kapuścianym i wzięła udział we wspianej procesji Bożego Ciała a cesarz i jego brat Karol Lotaryński zawitali również na Špilberk, gdzie zwiedzili jego nowe fortyfikacje. W roku 1767 Maria Teresa zachorowała ospę, która wówczas powszechnie kończyła się śmiercią i nawet przyjęła sakrament ostatniego namaszczenia. Na znak radości z jej powrotu do zdrowia w lipcu na murach Špilberka odbył się wielki pokaz sztucznych ogni.

Józef II (1741 - 1790)

objął samodzielne rządy w monarchii habsburskiej po śmierci matki Marii Teresy. Jako znany reformator wpłynął także na system sądownictwa i więziennictwa, co w znaczny sposób uwidocznili się również na Špilberku, który sam kilkakrotnie odwiedził. **Przekazał więzienie na Špilberku pod administrację cywilną i kazał przebudować na cele więzienne kazamaty, które nie były już potrzebne wojsku.** 3 września 1784 r. osobiście obejrzał pomieszczenia dolnego piętra kazamat Špilberka i polecił wybudować tam drewniane cele dla więźniów skazanych na dożywocie. Było więc zupełnie inaczej, niż mówi późniejsza zmyślona legenda, według której kazał się tu zamknąć, a potem, pod wpływem tak strasznego przeżycia, zlikwidował to najgorsze więzienie na Špilberku.

Maria Teresa

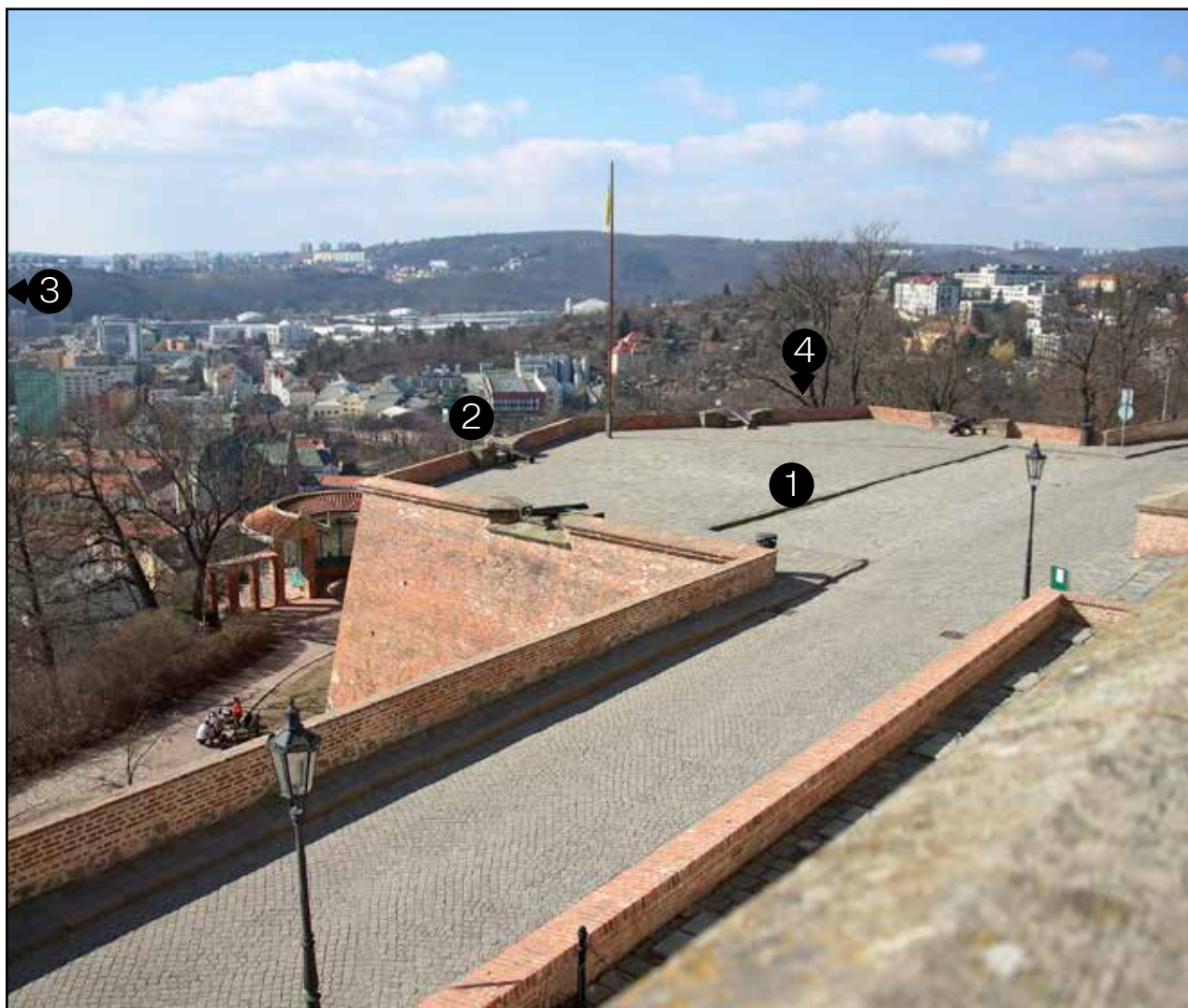

Józef II

10. TARAS POŁUDNIOWY

Właśnie weszliśmy na tzw. Taras Południowy. Stoimy na dachu dawnych budynków koszar, które powstały w połowie XVIII w. (mniej więcej w tym samym czasie, gdy wybudowano kazamaty). W czasach średniowiecznego zamku nie było tutaj żadnej zabudowy, jedynie tzw. międzymurze i umocnienia murowe. Przed nami otwiera się widok na tzw. Bastion Armatni **1** a pod nim Stare Brno z Bazyliką Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny **2**. Na horyzoncie

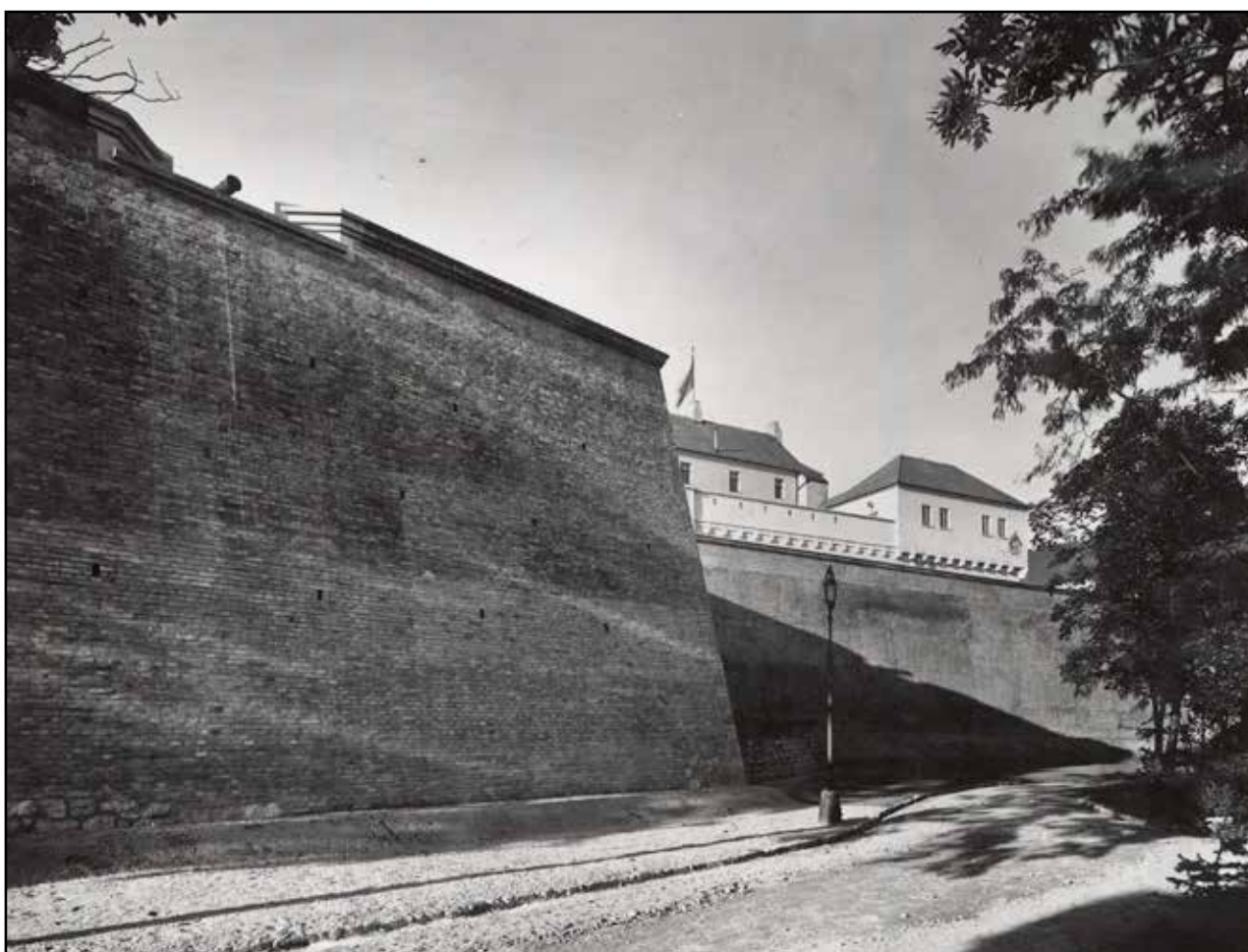
po lewej stronie można zobaczyć dawną AZ Tower **3** (obecnie N Tower), najwyższy budynek w Republice Czeskiej. Dzisiejszy tak zwany Bastion Armatni został zbudowany podczas II wojny światowej, w czasie kiedy zamek przebudowywano na koszary Wehrmachtu, aby upamiętnić wizerunek Špilberka jako barokowej twierdzy. Pierwotny XVII-wieczny bastion został wysadzony w 1809 roku przez wojska francuskie.

Związana jest z nim również legenda o tzw. Diabelskiej Baszcie z czasów wojny trzydziestoletniej

„Chociaż generał Torstenson liczył na to, że zdobędzie Brno w ciągu trzech dni, rzeczywistość okazała się zupełnie inna. Po trzech miesiącach walk mieszkańcy Brna nie zamierzali się poddać. W ostatniej fazie oblężenia był tak zdesperowany i wściekły, że krzyknął: „Niech to cholerne Brno diabeł porwie!“. W tym momencie zjawił się diabeł i powiedział: „Wedle życzenia jaśnie panie generale!, chętnie ci pomogę!“ Ale nic za darmo! Własną krwią musisz mi podpisać, że po twoim zwycięstwie dusze wszystkich tych przeklętych obrońców będą moje.“ Torstenson nie zastanawiał się ani chwili, dźgnął się w palec i podpisał się diabłu. Diabeł tylko zachichotał, siadł okrakiem na najbliższą kulę armatnią i rozkazał: „Wystrzelcie mnie na Špilberk!“. Planował za pomocą swoich kozich rogów i piekielnych zdolności zburzyć potężne mury zamku i pomóc w ten sposób Szwedom wdrzeć się do twierdzy. Nie przewidział jednak tego, że pobożni mieszkańcy Brna kazali poświęcić fortyfikacje Špilberka. W momencie, gdy z ogromną prędkością zbliżał się do murów na kuli armatniej, nad całą twierdzą utworzyła się nieprzenikniona zasłona. Diabeł zaczął krzyczeć, starając się ze wszystkich sił zeskoczyć z kuli, ale prędkość była tak duża, że nie zdążył i wbił się w mury. I tak utknął w ścianie na wieki, zamieniając się w kamień...”

Legendę tę przypomina do dziś głowa „Diabła” ④, zamurowana na lewej ścianie bastionu pod koroną murów. Przejdziemy teraz do tak zwanego Jaskółczego Gniazda.

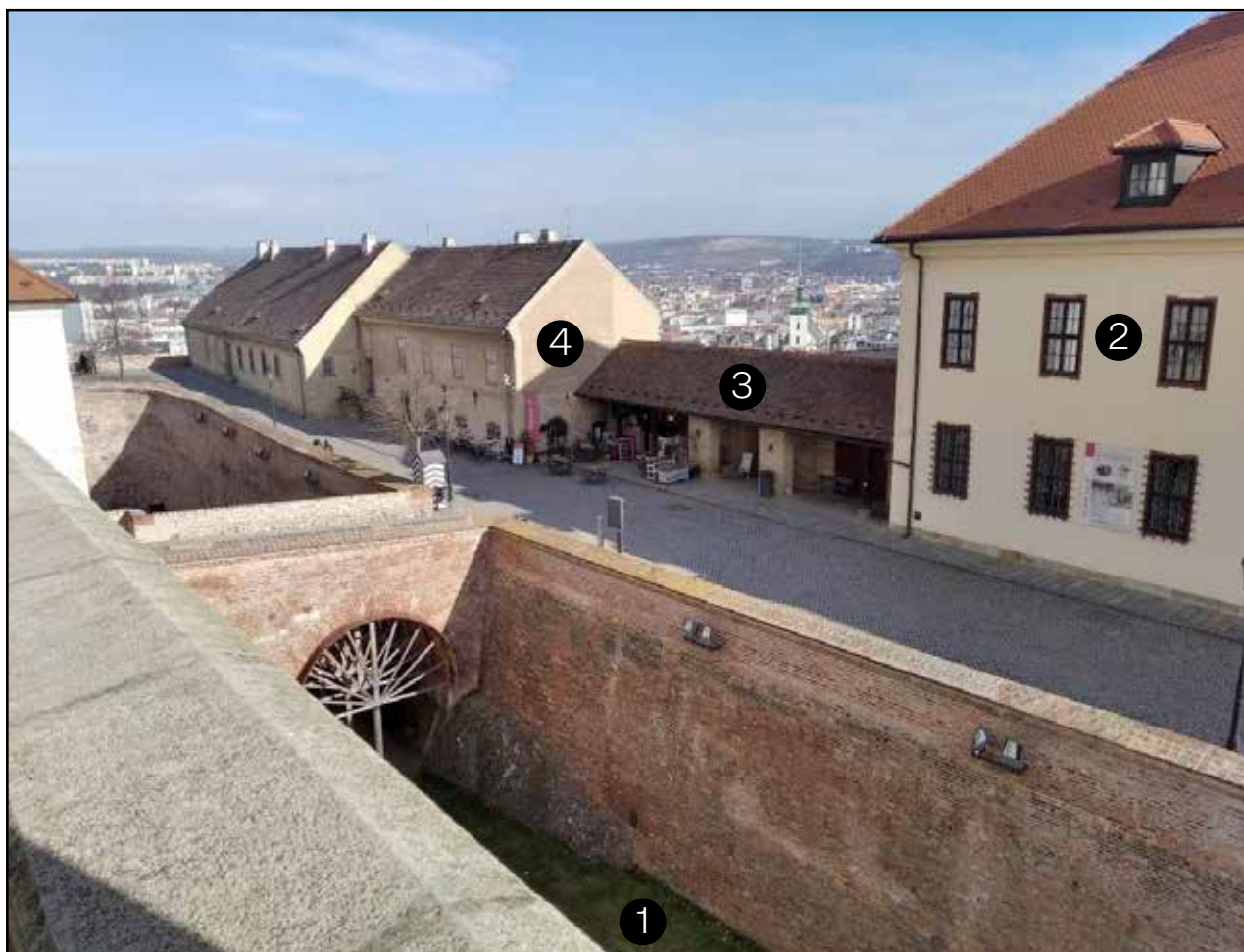

11. TARAS WSCHODNI

Stoimy na tarasie wschodnim, na dachu zewnętrznego skrzydła wschodniego, które wybudowano w połowie XVIII wieku. W tym czasie znajdowało się tu mieszkanie komendanta twierdzy. W średniowiecznym okresie zamku nie było tutaj żadnej zabudowy, jedynie tzw. międzymurze i umocnienia murowe.

Za nami odsłonięte ościeże renesansowego okna, które otwiera się na tzw. Salonik Renesansowy, który widzieliśmy już podczas zwiedzania.

Pod nami znajduje się tzw. fosa przednia (wschodnia) ❶ a po bokach stoją kazamaty. Budynek przed nami ❷ służy dziś celom administracyjnym. Znajdują się tutaj biura i pomieszczenia Muzeum Miasta Brna, które od 1960 roku ma swoją siedzibę na Špilberku. Sam budynek powstał w latach 1847-1849 na cele administracji miejscowego więzienia (czyli w czasie, gdy na Špilberku odbywał karę m. in. rozbójnik Václav Babinský).

W okresie I Republiki Czechosłowackiej (1918–1938), kiedy zamek służył jako koszary dla armii czechosłowackiej, prawdopodobnie mieściła się tutaj prokuratura wojskowa oraz sąd dla brygady i dywizji. W czasie II wojny światowej budynek wyremontowano dla armii niemieckiej – znajdowała się tu kuchnia i jadalnia jednostki.

W miejscu bramy ③, która znajduje się na lewo od budynku administracyjnego (również wybudowanego w czasie II wojny światowej), znajdowała się dawniej tzw. Kaplica Waldorfska, zbudowana w latach 1740-1750 przez gubernatora regionalnego, wolnego pana Franza Augustyna z Walldorfu. Po lewej stronie od bramy stoją budynki ④, które dziś są użytkowane przez ochronę zamku. Pierwotnie była to wartownia, wybudowana w roku 1820 według projektu kierownika budowy Jana Konrada Gernratha, przebudowana w latach 1847–1850 (kiedy została dobudowana aż do końca murów).

Okno renesansowe. Widok z tarasu wschodniego.

Kaplica Waldorfska

12. JASKÓŁCZE GNIAZDO

Budowa tego budynku datuje się na okres przekształcania Špilberka w koszary wojska niemieckiego. We wrześniu 1939 r. pracownicy Wojskowego Urzędu Budowlanego przy siedzibie Administracji Wojskowej Czech i Moraw w Brnie dostali polecenie opracowania planów i prowadzenia prac budowlanych. Kierownik Urzędu, dyplomowany architekt rządowej rady budowlanej Neubert, miał do dyspozycji architektów Holocha i Erwina Franza Alexandra Komme. Ze względu na fakt, że był to budynek historyczny, wezwano również dyrektora brneńskiego instytutu zabytków oraz kierownika Instytutu Historii Budownictwa i Sztuki Inżynierii Niemieckiej profesora doktora Karla Friedricha Kühna.

Tak zwane Jaskółcze Gniazdo (niem. Schwalbennest) zostało zbudowane w latach 1940-1941 w południowo-wschodnim narożniku zamku i miało służyć jako świetlica dla oficerów Wehrmachtu. Wskazuje na to również artystyczny wystrój i wyposażenie sali.

W pierwszym pomieszczeniu możemy zauważyć piec kaflowy **1** z motywami morawskich miast. Został wyprodukowany przez istniejącą do dziś firmę Angermayer w austriackim mieście Eberschwang. Za drzwiami po prawej stronie znajdują się kręcone granitowe schody (również z II wojny światowej), które prowadzą na parter, gdzie znajdowała się jadalnia podoficerów.

HERBERT ORTH (?). Špilberk. Jaskótcze gniazdo. Piec kaflowy ANGERMAYER z rzeźbą Eugeniusza Sabaudzkiego. Około 1941 r.

W drugim pomieszczeniu, z malowanym drewnianym stropem z wyraźnym belkowaniem oraz oryginalnie układanym w kwadraty parkietem, dominuje piec kaflowy ② z malowanym dekiem tego samego producenta co w poprzednim pomieszczeniu. Na jego górnym gzymsie stało majolikowe popiersie księcia Eugeniusza Sabaudzkiego ③ (stąd sala nazywana jest też czasami Salonem Księcia Eugeniusza, niem. Prinz-Eugen-Raum), które nie zachowało się. Po II wojnie światowej tzw. Jaskótcze Gniazdo zostało częścią znajdującej się pod nami winiarni i restauracji, zaadaptowanej na potrzeby państwowej firmy Interhotel Brno w latach 60-tych XX wieku przez inż. arch. Kamila Fuchsa.

Muzeum
města Brna

Facebook → @Muzeum.mesta.Brna @Spilberkzije
Instagram → @hrad.spilberk

#hradspilberk #vilatugendhat
#meninskabrana #arnoldovavila

spilberk.cz ↗